

DISKUSE

František Pěcha

NĚKOLIK POZNÁMEK K TRIÁDĚ O OBSAHU VLASTNICKÉHO PRÁVA – JE TRIÁDA O OBSAHU VLASTNICKÉHO PRÁVA OPRAVDU VÝPLODEM PRÁVNÍHO STALINISMU?

Abstrakt: Zatímco nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. popisuje obsah vlastnického práva v § 1011 velmi stručně slovy: Vše, co někomu patří, všechny jeho hmotné i nehmotné, je jeho vlastnictvím, pak dřívější občanský zákoník č. 40/1964 Sb. byl v tomto směru podrobnější, když stanovil, že vlastník je oprávněn v mezích zákona předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užítky a nakládat s ním (§ 123 cit. zákoníku). Šlo prakticky o zakotvení klasické vlastnické triády, což někteří právní teoretici kritizují (jako veteš nebo dokonce výplod stalinismu). Autor tento negativní postoj nesdílí a snaží se dokázat na konkrétních případech, že mu tato triáda účinně pomáhala při úvahách o náplni vlastnického práva, o jeho elasticitě i o různých právních institutech, které tuto náplň omezují, případně doplňují. Dle jeho názoru je i nadále v právně-teoretických úvahách i v praxi použitelná.

Klíčová slova: občanský zákoník, triáda, vlastnické právo

ÚVOD

Na mezinárodní vědecké konferenci „Olomoucké právnícké dny“, která se konala ve dnech 24. a 25. 5. 2012 na Právnícké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci pronesl prof. Karel Eliáš zajímavý a hodnotný projev o novém občanském zákoníku.¹

Překvapilo mne však, že triádu o obsahu vlastnického práva, která byla zakotvena v ust. § 123 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., označil za právní stalinismus. Domnívám se, že toto označení je ukvapené.

Již po válce při studiu práva v Brně (na tehdejší MU) nám bylo přednášeno jak v římském tak i v občanském právu, že hlavní komponenty, jež tvoří obsah (náplň) vlastnického práva jsou: a) věc držet (*ius possidendi*), b) věc užívat příp. i požívat (*ius utendi et fruendi*) a c) svou věcí volně disponovat (*ius disponendi*). Že tato triáda byla zakotvena v ust. § 123 obč. zákoníku z roku 1964 nepovažuji za žádný velký prohřešek. I kdyby zmíněná triáda vyjadřovala jen na 90 % náplň vlastnictví, přesto má svůj význam při různých úvahách jednak o elasticitě vlastnického práva a jednak i o různých právních institutech, které tuto náplň omezují, příp. doplňují.

Také jsem se ve své publikační činnosti několikrát na tuto triádu odvolal. Například ve svém příspěvku v časopise Právník č. 8/1993,² v němž jsem se zabýval vlivem věcných břemen na obsah vlastnického práva k nemovitostem, jsem z ní výslovně vycházel.

¹ Viz TLÁŠKOVÁ, Š. Olomoucké právnícké dny. *Ad notam*, č. 2, 2012.

² Viz PĚCHA, F. Vliv věcných břemen na obsah vlastnického práva k nemovitostem. *Právník*. č. 8, 1993, s. 707 a násl.

Tvrdil jsem (a dosud tvrdím), že zřízením věcného břemene dochází k určitému zásahu do plnosti vlastnickových oprávnění. Vlastník dotčené nemovitosti je omezen především ve svém *ius utendi*, a to podle toho, o jaké věcné břemeno (nyní opět služebnost) se jedná. U služebnosti chůze a jízdy (nyní služebnost cesty) půjde většinou o mírný zásah do vlastnickova *iuris utendi*. Při služebnosti užívacího práva bude již tento zásah intenzivnější, avšak při zřízení a trpění požívacího práva, kdy oprávněný bude mít i *ius fruendi*, zbude vlastníkovu prakticky jen nárok na to, aby poživatel šetřil podstatu jeho věci. Takové věcné břemeno může pochopitelně ovlivnit u vlastníka nemovitosti i jeho *ius disponendi*, poněvadž nemovitost takto zatížená nebude lehce prodejná.

Podobně jsem se „prohřešil“ uznáním této triády v článku *K problematice věcných břemen*, který byl uveřejněn rovněž v časopise Právnick č. 3/2000.³ Zde jsem rovněž dospěl k závěru, že zřízením věcného břemene dochází k zásahu do plnosti vlastnickových oprávnění, který je omezen především, ve svých užívacích právech (*ius utendi*) a která musí sladit s obsahem věcného břemene tak, aby oprávněného z tohoto břemene neomezoval při výkonu jeho práva. V právní literatuře se dokonce setkáváme s názorem, že zřízením věcného břemene dochází k odštěpení určitého zlomku vlastnického práva u vlastníka zatížené nemovitosti. Jde o jakousi analogii děleného vlastnictví,⁴ která je ovšem diskutabilní. K podobným závěrům jsem dospěl i v dalším článku *Několik úvah o věcných břemenech k nemovitostem*, který byl uveřejněn v časopise Ad notam.⁵

A naposled jsem z této triády vycházel v článku *Zamyšlení nad privilegovaným postavením užívacího práva k zemědělské půdě před rokem 1990*.⁶ Zde jsem zdůraznil, že právo užívat věc je sice jen jednou komponentou zmíněné triády, ale přesto se mu od počátku padesátých let minulého století dostalo zvláštního privilegovaného postavení, a to tak, že na úseku právních vztahů k půdě bylo vytvořeno několik samostatných (na vlastnickém právu nezávislých) užívacích institutů, které umožňovaly rychlejší provedení socializačního procesu zemědělské půdy.

Mezi nejdůležitější užívací instituty k zemědělské půdě, oproštěné do značné míry od závislosti na právu vlastnickém, jsem zařadil:

a) **Právo družstevního užívání pozemků**, za jehož trvání mělo Jednotné zemědělské družstvo téměř stejná oprávnění i povinnosti, které příslušely vlastníku pozemku, pouze s tím rozdílem, že nemohlo sdružené pozemky zcizit ani zatížit. Mělo však na základě tohoto práva i různá dispoziční oprávnění. Mohlo sdruženou půdu přidělovat jako záhumenek rodině družstevníka a v odůvodněných případech ji dokonce pronajímat. Pouze družstvo rozhodovalo o hospodářském využití pozemků i o případné změně jejich kultury. Mohlo také na sdružených pozemcích budovat stavby potřebné k zajištění hospodářské činnosti nebo dokonce provádět na nich i podnikovou bytovou výstavbu. Tato privilegovaná pozice tohoto užívacího institutu byla zakotvena hlavně v zákonech č. 49/1959 Sb., o jednotných zemědělských družstvech a č. 122/1975 Sb., o zemědělském družstevnictví, kde byla dokonce stanovena časová neomezenost tohoto práva. Posléze

³ PĚCHA, F. K problematice věcných břemen. *Právnick*. č. 3, 2000, s. 287 a násl.

⁴ GRUNSKY, W. *Rangfragen bei dinglichen Rechten*. Tübingen. 1963.

⁵ PĚCHA, F. Několik úvah o věcných břemenech k nemovitostem. *Ad notam*. 2006, č. 4, s. 128 a násl.

⁶ PĚCHA, F. *Zamyšlení nad privilegovaným postavením užívacího práva k zemědělské půdě před rokem 1990*. *Ad notam*. č. 4, 2008, s. 121 a násl.

uvedený zákon také výslovně stanovil (v § 37 odst. 4)), že jednotnému zemědělskému družstvu patří všechny porosty na půdě, kterou má v družstevním užívání (včetně trvalých porostů jako jsou např. ovocné stromy). Došlo tak k průlomů do ust. § 120 obč. zákoníku, což se odůvodňovalo tím, že se jedná o specifický družstevně-právní vztah. Teprve po Listopadu 1989 došlo ke zrušení tohoto privilegovaného postavení družstev, a to zákonem č. 162/1990 Sb., o zemědělském družstevnictví a zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Tak došlo k obnově plně náplně vlastnického práva k pozemkům a zmíněný právní institut pozbyl své privilegované postavení a stal se opět součástí klasické triády jako jedna z jejích komponent.

b) **Právo užívání půdy k zajištění zemědělské výroby**, jež mělo zabezpečovat obdělávání zemědělské půdy v pracovně nezajištěných hospodářstvích soukromých rolníků. Tento užívací institut byl upraven nejdříve vládním nařízením č. 50/1955 Sb. a po 20 letech zákonem čís. 123/1975 Sb. Zmíněné užívací právo vznikalo buď dohodou mezi vlastníkem a zemědělskou organizací, nebo rozhodnutím okresního národního výboru (původně místního národního výboru). Bylo jej nezřídka zneužíváno k likvidaci větších hospodářství (tzv. kulaků). Předmětem užívání mohly být kromě půdy i hospodářské budovy, živý a mrtvý inventář a dokonce i obytné části zemědělských usedlostí včetně příslušných stavebních pozemků.

Zákon č. 123/1975 Sb. byl zrušen až ustanovením § 34 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Po zrušení tohoto právního institutu obživlo plně vlastnické právo příslušných vlastníků půdy (příp. jejich dědiců) a organizace, která chce předmětnou půdu i nadále užívat, je povinna uzavírat s nimi nájemní (pachtovní) smlouvy.

c) **Právo náhradního užívání pozemků**, jež vzniklo jako nový užívací institut při prozakování zemědělské velkovýroby a centralizace zemědělské půdy do větších celků. Bylo upraveno především vládním nařízením č. 47/1955 Sb., o opatřeních na úseku hospodářsko-technických úprav pozemků (HTÚP). Při scelování nesouvislých a rozptýlených pozemků bylo sice původní vlastnické právo zachováno, avšak vlastníku se za jeho pozemky přidělovaly do tzv. náhradního užívání jiné (náhradní) pozemky. O vzniku tohoto práva náhradního užívání rozhodoval orgán okresního národního výboru. Ke zrušení tohoto neobvyklého institutu došlo až zákonem č. 185/1993 Sb. a zákonem č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech. Tak došlo k další rehabilitaci původního vlastnického práva.

ZÁVĚR

Na těchto několika případech jsem chtěl ukázat, jak mi klasická vlastnická triáda posloužila při úvahách o náplni vlastnického práva, případně o různých právních institutech, které tuto náplň omezují – nebo doplňují. Názory na její význam nejsou jednotné. Profesor Knapp ji označil jak v 50. tak i v 90. letech minulého století za „veteš“, zatímco Věnediktov ji neodsuzuje a bere ji „na milost“, jak konstatuje J. Spáčil.⁷ Každ-

⁷ SPÁČIL, J. Současné problémy vlastnického práva. *Právní rozhledy*. 2006, č. 2, s. 65 a dal.

pádně nemá tato triáda ideologický obsah, a proto si označení právním stalinismem nezaslouží.

Pokud by se někomu jevily mé názory na její obranu za nesprávné, pak si dovolím citovat výrok právního filozofa Gustava Radbrucha: „Věda je ta danost, která, ať už pravdy dosáhne nebo ji mine, přece má význam a smysl sloužit pravdě.“⁸

JUDr. František Pěcha

---

⁸ RADBRUCH, G. *Rechtsphilosophie*. 3. vydání, s. 23.

František Pěcha

Notes on the Triad of Ownership Rights – is it really a product of Stalinist rule?

Abstract: While the new Civil Code (No. 89/ 2012 Coll.) describes the content of property rights in very brief words in § 1011: Everything belongs to someone, all of its tangible and intangible, is his property the former Civil Code (No. 40/1964 Coll.) on the other hand is more detailed in this matter, stating that the owner is entitled, within the boundaries of this law, to hold the subject of his property, use it, enjoy its fruits and benefits, and dispose of it (§ 123 cit. Code). It practically enshrines the classic triad of ownership, which some legal theorists criticize (as rags or even a figment of Stalinism). The author does not share this negative attitude, and tries to prove using specific cases that this triad has effectively helped in considering the content of property rights, its elasticity or different legal institutions that restrict the content. In his opinion, this triad is still applicable in the legal- theoretical considerations and practical application.

Key words: Civil Code, triad, the right of ownership